

ПОТЕНЦИЈАЛИ ФИЛОЗОФИЈЕ ЈОГЕ У РАЗВИЈАЊУ ФУНДАМЕНТАЛНОГ ХУМАНИЗМА

Сажетак: Предмет овог рада је анализа потенцијала етичких норми филозофије јоге у контексту потраге за хуманијим моделом економског развоја. Потребне за променом доминантног неолибералног концепта развоја су евидентне. Неолиберализам, базиран на нерегулисаном глобалном тржишту, либерализацији трговине, профиту по сваку цену и смањивању социјалне улоге државе, производи многе негативне појаве као што су повећање јаза између богатих и сиромашних, раст незапослености, насиља и оружаних конфликта, исцрпљивање природних ресурса и загађивање животне средине. Кроз призму филозофије јоге ово стање се може објаснити одвајањем човека од своје природе и суштине. И поред тога што је јога „пут у унутрашњост”, њен морални кодекс може допринети стварању хуманијег друштва, с обзиром да мир и хармонија у друштву зависе од мира и хармоније у појединцу. Циљ рада је да истакне значај освећивања човека и доследног поштовања етике у корист сопственог развоја, као и да укаже на потребу хуманизације и промене економске и друштвене парадигме.

Кључне речи: филозофија јоге, неолиберализам, савремени капитализам, економски и друштвени развој, етички принципи јоге

Увод¹

Јога, хиљадама година стара источњачка дисциплина, постаје све популарнија на Западу. У последњих пар деценија, интересовање за јогу драстично расте. Процењује се да данас око 200 милиона људи у свету вежба јогу, а истраживања показују да се само у САД број вежбача последњих година скоро удвостручио, од 20,4 милиона у 2012. години на 36 милиона у 2016. години². Јога је присутна и у медијима и друштвеним мрежама, а специјализовани часописи се издају у многим земљама. Значај и делотворност јоге за здравље признала је и Светска здравствена организација и покренула истраживање како да се јога интергрише у националне здравствене системе³.

Степен глобалног друштвеног признања јоге илуструје чињеница да је Генерална скупштина Уједињених нација Резолуцијом 69/131 од 11. децембра 2014. године⁴ установила 21. јун за Међународни дан јоге. Резолуција позива државе чланице Уједињених нација, међународне и регионалне организације, организације цивилног друштва и појединце, да обележе тај дан ради подизања свести јавности о користима практиковања јоге. Резолуција подвлачи да је глобално здравље дугорочни циљ развоја који захтева ближу међународну сарадњу путем размене добрих пракси у циљу унапређења животних стилова појединаца. Признавајући да јога обезбеђује холистички прилаз здрављу и благостању људи, Резолуција истиче да би ширење информисаности о благодетима практиковања јоге користило здрављу светске популације. Обележавајући Међународни дан јоге 2016. године, Генерални секретар Уједињених нација, Бан Ки-мун (Ban Ki-moon), истакао је да практиковање јоге може допринети расту јавне свести нас као потрошача ресурса планете и као појединаца о дужности да поштујемо и живимо у миру са нашим суседима и нагласио улогу здравог начина живота у реализацији одрживих циљева развоја⁵.

1 Текст је настао као резултат рада на пројекту број 179023 који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

2 Маленовић, Ј. (2016) Утицај друштвених мрежа и дигиталних медија на перцепцију јавности о јоги. [The influence of social networks and digital media on the public perception of Yoga], *Смисао*, 6 (6), стр. 79.

3 NDTV. *WHO Researching Yoga's Role for Healthier World*, June 20, 2015. <https://www.ndtv.com/world-news/who-researching-yogas-role-for-healthier-world-773482>, приступљено 11. 01. 2018.

4 United Nations, *International Yoga Day*, Resolution Adopted by the General Assembly on 11 December 2014, sixty-ninth session, A/RES/69/131.

5 United Nations. *On International Yoga Day, Ban spotlights importance of healthy living in realizing Global Goals*, June 21, 2016, <http://www.un.org/>

Овим потезом међународна заједница је признала значај јоге за здравље и то као дугорочни циљ развоја. Јога се, међутим, и надаље претежно посматра као практиковање физичких положаја, *асана*, а знатно мање као филозофија која може допринети бољем разумевању света и друштва данашњице. Филозофија јоге се у још мањој мери повезује са могућностима унапређења друштва и економског развоја, иако је Вивекананда још пре једног века наглашавао да „будућност сваке земље зависи од народа и његове фокусираности на људски развој”⁶. О овој теми има мало стручне литературе, за разлику од тема које се односе на утицај јоге на физичко, психичко и ментално здравље, описивање и објашњавање техника јоге и јоге као филозофског система.

Последњих година, а нарочито од глобалне економске и финансијске кризе 2008. године, расте интересовање аутора за истраживање јоге из ове перспективе. Тако Радун⁷ анализира актуелност јоге у светлу преиспитивања либералног модела глобалног пословања и стварања нове глобалне економске и друштвене парадигме. Маленовић⁸ закључује да је пораст интересовања Западног човека за јогу везан, пре свега, за друштвене и економске промене, превасходно светску економску и финансијску кризу, која је донела високу стопу незапослености, неодрживост презадужених живота банкарским кредитима и друге економске и социјалне тешкоће; како су сви други до тада познати модели мање или више изневерили, објашњења и одговори се траже у другачијем погледу на свет и покретању личних потенцијала. Теодорски⁹ примећује да се човек почетком 21. века налази у епицентру убрзаног развоја и пренаглашеног, узнемиреног и фрагментованог бивствовања, те да је потреба за тишином и унутрашњим миром прешла из потребе у неопходност. За човека данашњице Патањђалијеве¹⁰ *Јога Сутре* су изузетно корисне, с обзиром да им је крајњи циљ, како је то

sustainabledevelopment/blog/2016/06/on-international-yoga-day-ban-spotlights-importance-of-healthy-living-in-realizing-global-goals/, приступљено 11. 01. 2018.

6 Никић, П. (2016б) *Циклус предавања: Великани јоге. Свами Вивекананда – презентација*, Београд: Јога савез Србије.

7 Радун, В. (2011) Актуелност јоге у светлу преиспитивања либералног модела глобалног пословања и стварања нове глобалне економске и друштвене парадигме, *Смисао*, 1(1), стр. 241-268.

8 Маленовић, Ј. (2016) Утицај друштвених мрежа и дигиталних медија на перцепцију јавности о јоги, *Смисао*, 6 (6), стр. 80.

9 Теодорски, М. (2015) Мрачни амбис слободе: јога у делима Рудолфа Штајнера, *Смисао*, 5(5), стр. 116.

10 Патањђали (1977) *Изреке о јоги. [Yoga Sutra]*, Зец, З. прев., Београд: БИГЗ.

сажео Граман (Gramann)¹¹, како доћи у стање ослобођења уз остваривање хармоније и мира у свом животу. А управо то највише недостаје савременом човеку, мир и хармонија у њему самом и склад са околином.

Човек данашњице, нарочито на Западу и у великим градовима, живи убрзано, под сталним стресом, притисцима и бригама због мноштва ствари везаних за обезбеђивање извора прихода за себе и за своју породицу. Савремени развој је усмерен искључиво на материјалну сферу која окружује човека, односно на урбанизацију, инфраструктуру, брзе возове, аутомобиле, мобилне телефоне, таблете, интернет, друштвене мреже, „паметне” куће, сателите и разна друга техничка и технолошка унапређења и новине. Развој духовне сфере је у потпуности запостављен. Брз темпо живота прати и брза храна, брзи мобилни телефони, брзи саобраћај, „брза” забава, потрошачка психологија... Већина људи се труди да током дана уради што више, тако да дан пролети, а да га човек не буде свестан, као ни себе у том дану. И тако човек практикује и вежба журбу док га нешто у томе не заустави, болест или незгода.

Стоун [Stone]¹² примећује да у нашој поремећеној култури презапослености, фокусираној на посао, потрошњу и забаву, не само да је тешко успорити, већ је „тешко обратити пажњу на ствари које су изван наших приоритета”. Тешко је бити присутан у садашњици и фокусиран на „сада” у друштву у којем је пажња дефицитарна. Доминантна филозофија је неограничени материјални раст у свим његовим облицима: привредни, индустријски и технолошки раст. Живимо у култури која је заробљена у прекомерној потрошњи и производњи како би задовољили наше експоненцијално растуће жеље да имамо више¹³. Према Стоуну, потребно је да променимо две ствари. Прво, да разумемо узрочнопоследичне везе између нашег деловања и последица тог деловања. Друго, када постанемо свесни уништавајућег ефекта нашег деловања на људски и не-људски свет, потребне су нам практичне вештине да научимо како да делујемо, с обзиром

11 Gramann, P. Пет стања ума из Патанђалијевих Јога Сутри и њихове савремене импликације. [Five States of Mind of Patanjali's Yoga Sutras and Their Contemporary Implications], зборник радова „Јога – светлост универзума”, Међународна интердисциплинарна научна конференција „Јога у науци – будућност и перспективе”, приредио Никић, П. (2010), Београд: Јога савез Србије, стр. 179.

12 Stone, M. (2009) *Yoga for the World Out of Balance*, Boston: Shambhala Publications, p. 81.

13 Исто, стр. 24.

да је наш ум реактиван и поремећен, те смо неспособни да схватимо тренутак.

Имајући у виду наведено, разрада ове проблематике полази од следећих хипотеза: (а) да само човек који је остварио хармонију и мир у свом животу може да гради хумано друштво и развија његову економску основу на начин да од тог развоја сви имају користи, (б) да јога као филозофија и пракса може допринети да човек оствари хармонију и мир у свом животу и (ц) да је еволуција друштва заправо еволуција човека, као што је еволуција човека еволуција друштва.

Предмет овог рада је анализа потенцијала етичких норми филозофије јоге за хуманизацију друштвеног и економског развоја. Циљ рада је да истакне значај освешћивања човека и доследног поштовања етичког кодекса у корист сопственог развоја, као и да укаже на потребу промене економске и друштвене парадигме. Поред тога, рад има за циљ и да укаже на потребу декомерцијализације 'индустрије јоге' и сузбијање искривљене представе о јоги као модерног производа на тржишту које се продаје конзументима искључиво као 'лек против стреса, нервозе и болова у леђима'.

У испитивању постављених теза пошло се од прикупљања расположиве стручне домаће и стране литературе, укључивши и литературу за обуку инструктора јоге Међународне јоге академије Јога савеза Србије. У проучавању наведене грађе коришћен је метод компилације текстова о јоги и резултата прикупљених научноистраживачких радова у области предмета овог рада, као и аналитички и дескриптивни метод.

Кључни проблеми савременог неолибералног капитализма

Неолиберални економски систем је постао доминантан на глобалном нивоу седамдесетих година прошлог века. Његово главно обележје је заокрет према максимизацији профита по сваку цену, првенствено путем снижавања трошкова рада, уз форсирање ничим спутаног тржишта, либерализације трговине, дерегулације и смањења социјалне улоге државе¹⁴. Друштвени циљеви, који су у доба превласти Кејнзове (Keynes) доктрине били важни, падају у други план¹⁵. Профитни мотив и новац добијају значење највише

14 Докмановић, М. (2017) *Утицај неолиберализма на економска и социјална права*, Београд: Институт за друштвене науке и Чигоја штампа, стр. 20-22.

15 Месарић, М. (2006) Дугорочна неодрживост тржишног фундаментализма и неолибералног капитализма, *Економски преглед*, бр. 57 (9-10),

друштвене вредности и као такви продиру и у ванекономску сферу, као што су образовање, култура, здравство, спорт и остале друштвене делатности.

Захваљујући развоју саобраћаја, технологије и комуникационих система и успостављању глобалног тржишта, државне границе више нису препрека кретању робе, радне снаге и финансијског капитала. Мотивисане остварењем што већег и сигурнијег профита, велике компаније и мултинационалне корпорације премештају производњу и услуге из развијених економија у земље у развоју и земље у транзицији, с обзиром да оне обилују незапосленом и јефтином радном снагом, јефтинијим природним ресурсима и лабавом легислативом у погледу корпоративне одговорности, фискалних обавеза и заштите права радника и животне средине. Финансијска глобализација је створила *money manager capitalism* који генерише неједнакости и финансијску нестабилност. Економски развој је постао екстремно неправичан због неправичне дистрибуције благодети развоја који присваја све ужи круг људи¹⁶:

- Од 2015. године, 1 проценат најбогатијих људи поседује више него сви остали људи укупно.
- Осморо најбогатијих људи на свету поседује колико сиромашнија половина светске популације (8 : 3,600.000.000).
- У периоду између 1988. и 2011. године приходи 10 процената најсиромашнијих људи су се повећали за свега 3 УСД годишње, док су се у истом периоду приходи 1 процента најбогатијих повећали 182 пута.
- Процењује се да ће у наредних 20 година 500 најбогатијих људи на свету пренети својим наследницима преко 2,1 трилион УСД, што је сума која премашује БДП Индије, земље у којој живи 1,3 милијарда људи.
- У САД, приходи сиромашније половине популације уназад 30 година уопште нису порасли (раст од 0 процената), док су приходи 1 процента најбогатијих порасли за 300 процената.

Економски систем постаје неправичан и због неравномерног односа оних који стварају вредности и оних који те вредности присвајају и користе. Као последица економске

стр. 612.

16 Докмановић, М. (2017) *Утицај неолиберализма на економска и социјална права*, Београд: Институт за друштвене науке и Чигоја штампа, стр. 10, 23.

глобализације и убрзане концентрације финансијске моћи и светског богатства у рукама све мањег броја људи, центар светске политичке моћи се све више премешта у руке глобалне финансијске надкласе. Њено даље богаћење условљено је форсирањем пауперизовања већине светске популације и раста прекаријата, што доводи до смањења средњег друштвеног слоја у свим земљама. Супранационална привредна друштва, као што су међународне финансијске институције, транснационалне корпорације и мултинационалне компаније, стекла су моћ да у мањој или већој мери уобличавају вољу држава и да их повинују својим интересима и циљевима. Многе транснационалне компаније су постале богатије и моћније од држава. Годишњи профит највећих корпорација већи је од бруто националних дохотка већине држава. У 2015. години, десет највећих копорација на свету остварило је профит који им је донео приход већи од укупног прихода 180 држава¹⁷.

Привредне активности, нарочито транснационалних корпорација, претежно су мотивисане похлепом да се оствари што већи профит. Производња роба и пружање услуга ради унапређења квалитета живота потрошача је у другом плану. Све је распрострањенија пракса производње роба које су штетне за живот, безбедност и здравље људи, као и за животну средину¹⁸. Како то примећује Лизбет (Lysebeth)¹⁹, „окрутна борба за новац је отврднула наша срца, ућуткала нашу савест и покварила наш морал”.

У неолибералном економском моделу људи се не посматрају као људска бића, већ искључиво као 'ресурси', као 'хумани капитал', а самим тим, као 'оруђе' остваривања економског раста, с једне стране, и као потрошачи продуката тог економског раста, с друге стране. Све постаје тржиште и све се продаје и купује, укључујући и приступ води, храни, образовању и здравственој заштити, а цену формира тржиште²⁰.

Савремено доба карактерише растући дисбаланс између степена техничког и технолошког развоја и материјалне цивилизације, с једне стране, и нивоа духовности и

17 Исто, стр. 23.

18 Докмановић, М. Одговорност државе и пословног сектора за здравље и безбедност потрошача и заштиту животне средине, у: *Србија и реформисање института одговорности*, приредио Миленковић, М. (2017а), Београд: Институт друштвених наука. стр. 20.

19 Lysebeth, A. v. (1977) *Учим јогу*, Боначић, М. прев., Загреб: Напријед, стр. 14.

20 Докмановић, М. (2017) *Утицај неолиберализма на економска и социјална права*, Београд: Институт за друштвене науке и Чигоја штампа, стр. 21.

индивидуалног и друштвеног морала, с друге стране. Све је видљивије да је трка за освајањем све већих материјалних добара и жеља за остваривањем мегаломанских амбиција узрок свој дисхармонији света као и политичких, економских, класних и идеолошких борби²¹.

Упркос неспорном и убрзаном техничком, технолошком и информационом развоју, већина светског становништва нема приступа или има само делимичан приступ ресурсима, послу, образовању, здравственим услугама, здравој храни и чистој пијаћој води. Основна емоција је постала страх због растуће несигурности у погледу извора прихода, физичке безбедности и свега што може да донесе неизвесна будућност. Осећај личне несигурности подстичу и многе глобалне појаве које прелазе државне границе, као што су оружани конфликти, ратови, тероризам, криминал, еколошке катастрофе, миграције, загађивање природе, појава нових заразних болести, економске, монетарне и финансијске кризе... Стање је још лошије ако се има у виду да се многе ове појаве намерно стварају и подстичу ради стицања моћи и / или профита. Пример су фабрике и компаније које не предузимају ништа ради спречавања загађивања ваздуха или водотокова, јер би им предузимање заштитних мера смањило профит; произвођачи који неумерено користе пестициде и друге хемикалије штетне за здравље људи ради повећања производње воћа и поврћа; сеча шума због профита и сл.

Последња велика глобална економска и финансијска криза из 2008. године била је и општа друштвена, еколошка и политичка криза, као и криза морала и вредности. Подривена је основа развоја и, како то Радун²² истиче, отворила су се фундаментална питања опстанка људског друштва: (а) ко смо? (б) куда идемо? (ц) шта је друштвени развој? Постаје све јасније да је глобална криза, као производ неетичког и нехуманог неолиберализма, пре свега резултат нарушене динамичке равнотеже између развоја друштва, еволуције природног окружења и развоја човека као људског бића. Овим постаје, такође, све јасније да одговори на ове кључне проблеме данашњице морају бити системски и холистички, усмерени ка промени преовлађујуће парадигме развоја фокусираног на

21 Пуљо, Ј. (1976) *Јога*, Београд: Књижевна заједница „Петар Кочић”, стр. 11.

22 Радун, В. (2011) Актуелност јоге у светлу преиспитивања либералног модела глобалног пословања и стварања нове глобалне економске и друштвене парадигме, *Смисао*, 1(1), Београд: Међународно друштво за научна интердисциплинарна истраживања у области јоге, стр. 244.

профит и згртање материјалних добара²³. Могући нови путеви укључују развијање духовне економије²⁴ уз подржавање социјалне правде и солидарности.

Хумани развој из перспективе филозофије јоге

Главне карактеристике филозофије јоге

Због недостатка сачуваних текстова, с обзиром да је индијска традиција почивала на усменом предању, тешко је тачно утврдити време настанка јоге. Њени зачеци се везују за пред-ведски период, у време цивилизације Харапа и Мохенђо-Даро у долини Инда која је свој врхунац достигла око 2500 година п.н.е. Елементи филозофије јоге се могу наћи у различитим индијским традицијама, као што су упанишадска учења, будизам и санкхја. Кључни извори који говоре о суштини јоге су најстарији хиндуистички свети текстови Веде и Упанишаде, *Бхагавад-Гита*, *Јога Васишта* и Патањђалијеве *Јога Сутре*. Термин јога етимолошки произилази из санскритског корена *уј* што значи „повезати”, „привезати”, „држати чврсто приљубљеним”, „унија”, „јединство”. Током векова јога је добијала различита значења. Махадев Десаи²⁵ дефинише јогу као дисциплиновање интелекта, ума, емоција и воље, уравнотежење душе што омогућава човеку да сагледа живот у подједнакој мери у свим његовим аспектима.

У савременој литератури је велики број различитих дефиниција и поимања јоге, а често се не прави разлика између јоге као филозофског система и јоге као технике. Јога као филозофија може да буде и метод усавршавања и стил живота, док су технике јоге ефикасно оруђе за одржавање физичког и психичког здравља.

У богатој историји јоге поједини концепти су срасли са различитим индијским учењима тако да су настале више врста јога: ђњана јога, аспарша јога, дхјана јога, бхакти јога, хатха јога, нада јога, кундалини јога, карма јога, крија јога, лаја јога, тарака јога, мантра јога и санкхја јога. Ова

23 Докмановић, М. (2017) *Утицај неолиберализма на економска и социјална права*, Београд: Институт за друштвене науке и Чигоја штампа, стр. 87.

24 Радун, В. (2011) Актуелност јоге у светлу преиспитивања либералног модела глобалног пословања и стварања нове глобалне економске и друштвене парадигме, *Смисао*, 1(1), Београд: Међународно друштво за научна интердисциплинарна истраживања у области јоге, стр. 246.

25 Према: Ајенгар, Б. К. С. (2015) *Светлост јоге*, Нови Сад: Комико; Изворник: Iyengar, B. K. S. (2003) *Light on Yoga*, New Delhi: Harper Collins Publishers India, p. 19.

последње наведена врста јоге се назива и Патањхалијевом јогом, према аутору Патањхалију који је основе филозофије јоге сажео у збирци изрека *Јога Сутре*²⁶ које представљају срце јоге²⁷.

Патањхали сматра да је човек везан за текући живот и понављање егзистенције због свог немирног духа (*ћута врти*). Главна карактеристика ума у будном стању јесте да никад не може да буде празан и да може да се концентрише само на један објекат у дато време. Ум стално мења своје објекте и стога је немиран. Према Патањхалију, коренски узрок свих људских патњи је жеља за световним ужицима. Уживање, међутим, не може да испуни жељу, већ је, насупрот томе, повећава, а тиме чини човека немирним. Жеље се рађају из незнања (*авидје*). Искорењивањем незнања и везаности нестају жудње, а тиме и човекове патње.

Према санкхја филозофији коју је Патањхали усвојио у својој јоги читав свет се састоји из три конститутивне силе које се називају *гунама*. Те три гуне су:

1. *Саттва* – лагана и светла гуна, има квалитет лакоће, светла, хармоније и стабилности, енергија је уравнотежена или неутрална, владајућа особина је знање, мир и несребичност;
2. *Рађас* – чврста и покретна гуна, има квалитет активности, енергије и силе, владајућа особина је похлепа, себичност, грамзивост, немир и жудња; и
3. *Тамас* – учмалост, оно што се супротставља активности и доводи до тромости и незнања, владајућа особина је стагнација, конфузија, досада, тупост и лењост.

Када су ове три силе у стању равнотеже, природа (*пракрти*) је неманифестована. Природа се манифестује тек када *гуне* изгубе равнотежу и стога је основна одлика постојања у свету несклад (*дукха*) и стални изазов супротности. Природа је уравнотежено стање сачињено од чистоте и светла (*саттва*), активности и чулне обојености (*рађас*) и неосетљивости и таме (*тамас*).

Човек као део природе такође пролази кроз све ове три *гуне*. Ако је једне *гуне* више од других, настаје проблем. Ако у човеку преовлађује *тамас*, у дубокој је учмалости и тупости и само вегетира. Ако је превише *рађаса*, онда је човек преактиван и у потрази за новим занимањима и узбуђењима. Ако

26 Патањхали (1977) *Изреке о јоги*, прев. Зец, З., Београд: БИГЗ.

27 Десикачар, Т. К. В. (2015) *Срце јоге*, Бојић, Г. прев., Београд: Бабун, стр. 145.

је превише *самтве*, онда човек постаје сопство, што је такође неравнотежа. Исправан живот је живот равнотеже. Када су све три *гуне* уравнотежене, човек је у стању равнотеже, односно не-сопства, што је стварно човеково биће. Циљ јоге је да створи то уравнотежено, *самвичко* стање²⁸.

Према Патањђалију²⁹, како то истиче у *Јога Сутри* I, 2, овај циљ се постиже заустављањем врћења духа (*ћита-врти ни-родха*) путем практиковања система осмочлане јоге, односно јоге коју чине осам удова³⁰ које набраја у *Јога Сутри* II, 29. Ти удови јоге су:

1. Правила исправног понашања (*јама*);
2. Самодисциплина, начини придржавања тих правила (*нијама*);
3. Положаји тела (*асане*);
4. Управљање животном силом, *праном*, путем даха (*пранајама*);
5. Управљање чулима путем уздржавања (*пратјахара*);
6. Задржаност пажње (*дхарана*);
7. Контемплација (*дхјана*) и
8. Усредсређеност или надсвест (*самадхи*).

Ниједан од ових аспеката се не може развијати самостално без развијања осталих аспеката. Зато их Патањђали назива удовима. Они су и кораци у смислу да сваки аспект следи претходни, а истовремено су и органска целина.

Етичке компоненте јоге

Прва два уда јоге (*јама* и *нијама*) су њене етичке компоненте и стога су од посебног значаја за предмет овог рада. Став који заузимамо према природи, стварима и другим људима назива се *јама*, а начин на који се изнутра односимо према себи је *нијама*.

Патањђали³¹ у *Јога Сутри* II, 30 дефинише *јаме* као општа правила исправног понашања, а које чине уздржавање од насиља (*ахимса*), истинољубивост (*самја*), непосезање за туђим добром (*астеја*), контрола властите чулности

28 *Хата Јога Прадитика* (1. издање) (2005), Београд: Бабун.

29 Патањђали (1977) *Изреке о јоги*, прев. Зец, З., Београд: БИГЗ.

30 На санскриту *анга*. Отуда назив *аштанга јога* за Патањђалијеву јогу од осам удова.

31 Исто, стр. 32.

(*брахмачарја*) и одрицање од свега што није неопходно (*апариграха*). Путем *јаме* човек се дисциплинује и контролише себе. На тај начин, усмерава свој живот и своју енергију.

Док *јаме* формулишу етичка правила понашања, *нијаме* се односе на начине њиховог придржавања. Како Патањђали³² наводи у *Јога Сутри* II, 32, ове специфичне обавезе су одржавање спољашње и унутрашње, духовне хигијене (*шауђа*), умереност и задовољство у поседовању онога што имамо (*сантоша*), аскеза односно свођење свакодневних потреба само на неопходне (*тапас*), прихватање ранијих учења и проучавање себе (*свадјаја*) и преданост Узвишеном односно прихватање наших ограничења (*шивара пранидана*). Придржавањем ових правила човек стиче уредност и дисциплину у свом животу, а тиме и слободу, јер у противном остаје роб инстиката и лутајућих мисли.

Ова етичка правила јоге имају извесне сличности са моралним кодексом хришћанства, ислама и јудеизма. Корен јоге је у врлини и управо је у томе изузетна вредност јоге – што она своја учења базира на етичким кодексима и што усмерава човека да се интегрално позитивно изгради. Стога праксе јоге помажу да променимо навике и наше понашање према себи и другима. С обзиром да је све међуповезано и међусловљено, нема разлике између персоналне и колективне трансформације.

Хумани развој кроз призму филозофије јоге

За разлику од западњачког виђења развоја, који је у потпуности фокусиран на материјалну страну живљења, филозофија јоге посматра људски развој из перспективе духовног уздизања и ослобођења човека. Због заокупљености покушајима да нађе срећу и здравље, човек запоставља суштинско питање: који је смисао постојања³³.

Великан јоге Вивекананда³⁴ је веровао да је људима потребно, поред знања којим ће себи побољшати економски статус, и духовно знање које би требало да у њима ојача веру у смисленост постојања. Према њему, тај циљ се може

32 Исто, стр. 33.

33 Баванани, А. Б. (2011) Разумевање науке јоге. [Understanding the Science of Yoga], *Смисао*, 1 (1), Београд: Међународно друштво за научна интердисциплинарна истраживања у области јоге, стр. 355.

34 Vivekananda (1920) *Raja Yoga*. New York: Bretano's; Vivekananda (1893) *Swami Vivekananda's Speech at World Parliament of Religion*, Chicago. <http://www.viveksamity.org/user/doc/Cchicago-speech.pdf>; приступљено 26. 08. 2017.

остварити образовањем, а за то је потребна озбиљна организација. Право знање, међутим, не долази споља; оно се налази унутра у човеку. Стога Вивеканданда учи да не треба рећи да 'човек зна', већ је исправно рећи да човек 'открива' из сопственог језгра, које је рудник бесконачног знања.

Према Вивекананди³⁵, напредак и цивилизовање људске расе означава контролу онога што називамо 'природним законима'. Ко открије и научи да рукује унутрашњим силама, оствариће контролу над целом природом. Вивекананда је приметио да је код већине људи дух умногоне под контролом тела, пошто им је дух врло мало развијен. За виши развој духа сметња је како превелико богатство, тако и велико сиромаштво. Највећи су настали из средње класе, јер су у њој силе уравнотежене³⁶.

У данашње време многи настоје не само да стекну сигурне изворе прихода већ и да се обогате, и у то улажу све своје време, енергију, мозак и тело, чак и путем неморалних начина (као што су, на пример, превара и обмањивање потрошача, примена отровних хемикалија у пољопривреди и производњи ради смањивања трошкова, загађивање природе и исцрпљивање природних ресурса). Похлепа за новцем, моћи и материјалним добрима постала је основни замајац привредног раста у тржишној економији неолибералног типа. Штавише, у хедонистичком начину живота који се данас форсира, похлепа све прожима и чак се сматра пожељном, примећује Сигал (Segal)³⁷. Међутим, он исто тако примећује да људи, упркос гомилању материјалних ствари и богатства, и даље осећају празнину у свом животу и трагају за начином да постану срећни.

Вивеканданда је још пре више од сто година приметио да деведесет девет процената људи раде као робови, а да је резултат беда, јер је иза тог рада себичан мотив. Шта се доказује покушајима обогаћивања на начин да се нема времена ни за доручак, а камоли за породицу и друго, с обзиром да ћемо се свакако морати одрећи богатства и других материјалних ствари након смрти? Вивекананда се упитао не би ли ми, људска бића, требало да уложимо хиљаду пута више снаге и енергије у стицање онога што никада не бледи већ остаје у нама заувек? Племенитији живот достојнији човека захтева спокојан, једноставан и миран живот. Ако се човек

35 Исто, стр. 7.

36 Исто, стр. 17.

37 Сигал, М. (2011) Јога у служби здравља, *Смисао*, 1 (1), Београд: Међународно друштво за научна интердисциплинарна истраживања у области јоге, стр. 328.

мора потуцати по читав дан да би се прехранио, тешко му је постићи нешто узвишено у овом животу, закључује Вивекананда. Излазак из беде подразумева излазак из ропског рада и прелазак на рад из слободе и љубави.

Вишну-Девананда у својим коментарима *Хата Јоге Прадиптике*³⁸ примећује да већина људи живи само у нижим *чакрама*³⁹ и стога је њихово искуство света ограничено на материју. Такви људи интелект употребљавају само за гомилање хране, спавање и чулна уживања, ујутро устају само да би зарадили новац како би одржали положај и моћ да наставе тај процес. Такви људи не могу да медитирају и да се запитају: „Ко сам ја? Одакле сам дошао? Куда идем?“. Човек постаје људско биће само кад се појаве та питања, а то се дешава када се *кундалини* пробуди⁴⁰. Буђење *кундалини* значи да се фреквенција вибрација човека повећава. На санскриту, то стање се зове *шакти санчар* (*шакти* значи „моћ“, а *санчар* „буђење“). Тада чулна уживања постају досадна и незанимљива. Она постају бесмислена, јер човек налази праву срећу, мир и задовољство унутар себе. Највише стање *шакти* назива се Божја Свест, а најниже стање је искуство које нас повезује са материјом. Свих пет наших чула су *шакти*, али она вибрирају само онда када дођу у контакт са објектима, са материјом⁴¹.

Потенцијали јоге за промену парадигме хуманог развоја

У анализи потенцијала једне древне источњачке филозофије за промену парадигме хуманог развоја на почетку 21. века неминовно се поставља питање њене релевантности и актуелности. Питање релевантности јоге данас се поставља и у другим областима, као што су медицина и психологија. Анализирајући сличности између психосоматског становишта у јоги и савременој медицини и психологији Пајин⁴² ово

38 *Хата Јога Прадиптика* (1. издање) (2005), Београд: Бабун, стр. 74.

39 *Чакре* су енергетски центри повезани са одређеним психолошким функцијама, са по једном жлездом са унутрашњим лучењем, нервним сплетовима и читавим групама органа у телу. Ниже чакре (центар основе – *муладхара*, центар сексуалности – *свадистхана* и стомачни центар – *манипура*) се везују за ниже емоције, интелект и ум. Грудни центар – *анахата* је средишна чакра, док су више чакре (грлени центар – *вишуда*, чеони центар – *ајна* и темени центар – *сахасрара*) везане за више димензије знања, унутрашње вођство, више ЈА, унутрашње биће и суштину. (Никић, 2016а)

40 *Хата Јога Прадиптика* (1. издање). (2005), Београд: Бабун, стр. 74.

41 Исто, стр. 76.

42 Пајин, Д. (2011) Јога – психа и тело, *Смисао*, 1 (1), Београд: Међународно друштво за научна интердисциплинарна истраживања у области јоге,

питање формулише на следећи начин: „Да ли упражњавање јоге може да има смисла само да отклоним хипертензију, а не верујем у поновно рођење него у бесмртност душе у хришћанском смислу, или сам уверен да нема наставка живота после смрти ни у којем виду – како су то сматрали и сматрају поједини индијски, кинески и европски филозофи?“. Разматрајући ову дилему Пајин⁴³ закључује да се различите праксе јоге, независно од тога што су у једном специфичном цивилизацијском и духовном контексту, могу применити и у другачијим културним оквирима задржавајући своју целисходност. Разлог томе је што се заснивају на психосоматском приступу у схватању човека и на начелном јединству устројства људи из различитих култура и поднебља. Иако уверења и пракса из којих је израсла јога не морају бити део наших уверења, она могу бити корисна и у другачијем друштвеном и културном контексту као део једне културе здравог живота, као и у дефинисању неких духовних циљева и пракси које воде реализацији тих циљева⁴⁴.

Поред Пајина, све је више аутора⁴⁵ који се баве овом проблематиком и указују на потенцијале јоге, нарочито њеног етичког кодекса, у препороду друштва и хуманизацији економског развоја. Свест о неопходности промене трендова 'развоја' заснованих на егу, материјализму, грамзивости, похлепи, конзумеризму и кршењу основних људских права већине становништва све више јача, нарочито у периоду након светске економске и финансијске кризе 2008. године.

Анализирајући актуелност јоге у светлу преиспитивања либералног модела пословања Радун⁴⁶ закључује да „'модеран' глобални финансијски систем, какав је изграђен

стр. 196.

43 Исто, стр. 197.

44 Исто.

45 Радун, В. (2011) Актуелност јоге у светлу преиспитивања либералног модела глобалног пословања и стварања нове глобалне економске и друштвене парадигме, *Смисао*, 1(1), Београд: Међународно друштво за научна интердисциплинарна истраживања у области јоге, стр. 241-268; Маленовић, Ј. (2016) Утицај друштвених мрежа и дигиталних медија на перцепцију јавности о јоги *Смисао*, 6 (6), Београд: Међународно друштво за научна интердисциплинарна истраживања у области јоге, стр. 79-87; Рагуванши, А. (2011) Историја препорода јоге у 20. веку и успостављање јоге као науке у 21. веку. [History of the revival of yoga in the 20th century and establishing of yoga as a science in the 21st century], *Смисао*, 1 (1), Београд: Међународно друштво за научна интердисциплинарна истраживања у области јоге, стр. 217-238.

46 Радун, В. (2011) Актуелност јоге у светлу преиспитивања либералног модела глобалног пословања и стварања нове глобалне економске и друштвене парадигме, *Смисао*, 1(1), Београд: Међународно друштво за научна интердисциплинарна истраживања у области јоге, стр. 242.

унутар оквира неолибералне глобализације, није прошао тест глобалне кризе”. Основни изазов пред којим се налази савремена економска теорија односи се на преиспитивање теоријске основе на којој је израђен модел глобализације и глобалног економског система са својим институцијама, методама и начином функционисања. Овај аутор примећује да је друштво данас постало жртва сопственог развоја који је дошао до критичне тачке, када се постојећи резултати развоја могу одржати само науштрб уништавања природног окружења.

Решавање глобалне кризе са којом се човечанство суочава захтева нове методе за самоспознају, разумевање и вредновање света:

„Уске, механистичке, редукционистичке перцепције стварности се показују неадекватним за решавање сложених, међусобно повезаних проблема данашњице. Тренутно доминантан поглед на свет, поглед научног материјализма који сматра да је космос огромна машина сачињена од независних, површно повезаних честица, промовише фрагментацију у нашем размишљању и перцепцији. Материјалистички поглед на природне системе, који их третира као робу коју треба искористити, заједно са етиком конзумирајућег друштва и социјалним дарвинизмом, довели су до уништавања нашег природног животног окружења. Канцерогено ширење нихилизма и дехуманизације гурају човечанство у пропаст и распадање владајуће техно-индустријске културе.”⁴⁷

Рагуванши⁴⁸ закључује да се потреба за концептом јоге и као филозофским системом и као праксом јавља као нужност, с обзиром да је то концепт који „може вратити веру у хумане вредности нудећи доживљај јединства као резултат саморазвојних корака”.

С обзиром да је све повезано, да ништа није издвојено, развој друштва зависи од развоја човека. Човек у којем преовлађује *рађас* и агresiја не може да ствара другачије друштво него само друштво у којем преовлађује *рађас* и агresiја.

47 Maksvel према Рагуванши, А. (2011) Историја препорода јоге у 20. веку и установљивање јоге као науке у 21. веку. [History of the revival of yoga in the 20th century and establishing of yoga as a science in the 21st century], *Смисао*, 1 (1), Београд: Међународно друштво за научна интердисциплинарна истраживања у области јоге, стр. 218.

48 Рагуванши, А. (2011). Историја препорода јоге у 20. веку и установљивање јоге као науке у 21. веку. [History of the revival of yoga in the 20th century and establishing of yoga as a science in the 21st century], *Смисао*, 1 (1), Београд: Међународно друштво за научна интердисциплинарна истраживања у области јоге, стр. 218.

Човек који није у равнотежи, у миру и у складу са околином ствара друштво које није у равнотежи, у миру и у складу са околином.

Многи примећују дисхрамонију у свом животу, као и немогућност да нађу срећу и задовољство у материјалним стварима. Стога се све више људи окреће ка духовности⁴⁹ и промени вредносних ставова. У области економије траже се нови путеви економског развоја и привређивања који ће бити хуманији, праведнији и у интересу друштва и појединаца. Овакву нову парадигму Зохар и Маршал⁵⁰ називају Духовни капитал и стављају га у контекст духовне интелигенције. Духовни капитал дефинишу као:

„Количину духовног знања и експертизе који су на располагању појединцу или култури у целини, где атрибут духовни подразумева смисао, вредности и фундаменталне циљеве (...) То је капитал који се стиче служењем у дубљем смислу, служењем дубљем осећању сврхе и служењем фундаменталним људским вредностима. То је вид капитала који се изворно не мери доларима и центима већ пре у осећају остварења, високог морала, захвалности и у општем увећању благостања које прати раст квалитета људског живота”⁵¹.

Јога може допринети стварању Духовног капитала и нове парадигме, с обзиром да је инструмент еволуције свести. Исправно јога деловање заснива се на несебичности и ослобађању од егоистичних мисли и похлепе, као и на деловању у складу са законима природе⁵². Овај процес се испољава као све дубља и шира спознаја себе и окружења.

Етички принципи филозофије јоге могу се применити у менаџменту и осмишљавању нових пословних концепата. Примера ради, Барман (Barman)⁵³ развија своју теорију

49 Сигал, М. (2011) Јога у служби здравља. *Смисао*, 1 (1), Београд: Међународно друштво за научна интердисциплинарна истраживања у области јоге, стр. 328-333.

50 Према: Радун, В. (2011) Актуелност јоге у светлу преиспитивања либералног модела глобалног пословања и стварања нове глобалне економске и друштвене парадигме, *Смисао*, 1(1), Београд: Међународно друштво за научна интердисциплинарна истраживања у области јоге, стр. 247.

51 Исто.

52 Сигал, М. (2011) Јога у служби здравља, *Смисао*, 1 (1), Београд: Међународно друштво за научна интердисциплинарна истраживања у области јоге, стр. 332.

53 Према: Радун, В. (2011) Актуелност јоге у светлу преиспитивања либералног модела глобалног пословања и стварања нове глобалне економске и друштвене парадигме, *Смисао*, 1(1), Београд: Међународно

менаџмента, названу индијски „етос” у менаџменту, засновану на следећим принципима:

- Људски дух има неизмерне могућности за усавршавање људског бића.
- Суптилни, неопипљиви субјекти и груби, опипљиви предмети су подједнако важни. Унутрашњи ресурси (духовне врлине) су моћнији од спољашних ресурса (капитал, машине, оруђа, опрема, зграде итд.).
- Сарадња и тимски рад су кључни за успех у сваком предузећу.

У контексту примене филозофије јоге и праксе јоге у развијање духовне економије, поједини аутори су установили нову филозофију хуманизма названу „фундаментални хуманизам”. Основни принципи доктрине фундаменталног хуманизма⁵⁴ значајни за ову тему су следећи:

- Изворна слобода сваког човека подразумева слободу да бира и одлучује о свом животу, индивидуално и / или у заједници са другим људима.
- Прихватање свих других бића и ентитета које чине природно окружење на Земљи и шире и тежња за успостављањем и одржавањем склада између човечанства и окружења.
- Сузбијање дискриминације и ограничења слободе човека и људи у целини (посебно ограничења сујеверја, страха, верске догме, лицемерја, ропства и обмане).
- Неговање етике и врлина, развијање слободног и критичког духа, подстицање креативности и развијања складне и уравнотежене личности.
- Стварање услова да институције и организације буду подређене људима и у њиховој функцији, а не обрнуто.

У разматрању примене етичких принципа јоге незаобилазно се намеће питање како их поштовати у окружењу које у пракси негира односно крши те принципе? Како се придржавати *ахимсе* у свету у којем је насиље свуда присутно (укључивши на улицама, стадионима, у школама, и у породичним, брачним и партнерским односима) и у којем се насиље чак и промовише и подстиче путем филмова,

друштво за научна интердисциплинарна истраживања у области јоге, стр. 249.

54 Радун, В. (2011а) Манифест фундаменталног хуманизма, *Поља* бр. 468, стр. 134-135. <http://polja.eunet.rs/polja468/468-11.pdf>.

телевизије, интернета и *ријалити* програма? Одговор је једноставан: искуство је најбољи учитељ⁵⁵. Онај који вежба јогу брзо осећа благодети *јаме* на сопствено здравље. У том смислу вежбе *пранајаме* и медитација су благотворне и доводе до смирења активности духа (*ћитта-врти ниродха*). Вивекананда⁵⁶ истиче да је медитација једини тренутак нашег свакидашњег живота у којем нисмо у материјалном окружењу, већ у језгру које размишља о себи ослобођено свега, а једино светлост језгра може одагнати мржњу и себичност. Јога препоручује да се крене од изучавања природе унутрашњег света и да се кроз то оствари контрола како унутрашњег, тако и спољашњег света.

Редовним извођењем јога праксе, човек постиже уравнотеженост и усклађује се са законима природе и са окружењем. Усвајањем јоге као животне филозофије и праксе долази до промена мотивације и њене динамике код појединца⁵⁷. Истраживања показују да су самосвесни практичари јоге усаглашени са хуманим вредностима (*јам* и *нијам*), са лакоћом одређују правац акције и у сложеним ситуацијама лако сагледавају ширу слику. Како Никић⁵⁸ закључује, практиковањем јоге се повећава свесност о унутрашњим потенцијалима, као и преданост вишим циљевима и интересима у име хуманости и будућности. Ова такозвана јога интелигенција⁵⁹ подстиче раст и развој са циљем достизања самопостигнућа (*самадхи*) и омогућава критички осврт на оно што јесте са становишта онога што би могло бити, растварајући старе обрасце и старе начине мишљења. Развијање јога интелигенције стога доприноси мењању парадигме развоја у правцу креирања хуманијег друштва. Резултати истраживања⁶⁰ указују на висок степен корелације између испитаника који дуже вежбају јогу и вредносних оријентација и животних

55 Радун, В. (2011) Актуелност јоге у светлу преиспитивања либералног модела глобалног пословања и стварања нове глобалне економске и друштвене парадигме, *Смисао*, 1(1), Београд: Међународно друштво за научна интердисциплинарна истраживања у области јоге, стр. 252.

56 Vivekananda (1920) *Raja Yoga*, New York: Bretano's, p. 82.

57 Никић, П. Повезаност суштинских и јога компетенција, зборник радова „Јога – светлост универзума”, *Међународна интердисциплинарна научна конференција „Јога у науци – будућност и перспективе”*, приредио Никић, П. (2010), Београд: Јога савез Србије, стр. 35.

58 Исто, стр. 33.

59 Никић, П. (2011) Концепт јога интелигенције, *Смисао*, 1 (1), Београд: Међународно друштво за научна интердисциплинарна истраживања у области јоге, стр. 39.

60 Никић, П. и Јањушевић, Б. (2011) Повезаност практиковања јоге, вредносних оријентација и животних стилова, *Смисао*, 1 (1), Београд: Међународно друштво за научна интердисциплинарна истраживања у области јоге, стр. 319-321.

стилова. Практиковање јоге, укључујући технике медитације и релаксације, непосредно је повезано са хуманистичким животним стилем и већим степеном отворености и демократичности практичара јоге.

Овакав закључак потврђују и резултати истраживања о утицају јоге на развој културе⁶¹. Практиковање јоге може постасти метод за свесно обликовање живота, односно средство самокултивације и развоја, с обзиром да су циљеви јоге и културе истог смера, усмерени ка наиндивидуалном обликовању, усавршавању и еволуцији свесности. Према Ристић⁶², јога утиче на развој културе тако што појединцу враћа смисао и сврху живота. Ово је нарочито значајно за човека у савременом потрошачком окружењу, који током оно мало слободног времена што има за себе и своју породицу, смисао налази у „убијању времена” пред телевизором или рачунаром, пратећи модне трендове, крстарећи интернетом, купујући нове електронске „играчке” и радећи по аутоматизму оно што ради већина људи, заробљена матрицом жеља⁶³. Према овој ауторки, технике јоге нуде начин да се пронађе смисао живљења путем изражавања пуних човекових потенцијала, а *јам* и *нијама*, као делови јога концепта, омогућавају процес култивисања усвајањем хуманих вредности. Јога омогућује буђење самосвести, саживљавање са вредностима и стицање свести о својим најдубљим животним циљевима.

У погледу доприноса развијању хуманијег друштвеног и економског развоја, јога култура је значајна, јер од појединца захтева да промени своју пасивну потрошачку филозофију у смеру освешћивања потребе да буде активан учесник свога живота. Применујући принципе *јаме* и *нијаме* у свакодневном животу, човек „свесно улази у процес самокултивисања и чини свесни напор у превазилажењу непожељних стања духа”⁶⁴. Тиме истовремено човек утиче на стање и расположење других људи око њега. Ако се тело налази у стању напетости, то ће тежити да створи исту напетост и у другима; ако је тело здраво и јако, и други ће тежити да постану исти⁶⁵.

61 Ристић, А. (2011) Утицај јоге на развој културе, *Смисао*, 1(1), Београд: Међународно друштво за научна интердисциплинарна истраживања у области јоге, стр. 299-309.

62 Исто, стр. 302.

63 Исто, стр. 303.

64 Исто, стр. 305.

65 Vivekananda (1920) *Raja Yoga*. New York: Bretano's, p. 38.

Овај процес самокултивисања се одражава на све аспекте и области човековог живљења и деловања, с обзиром да су они одраз унутрашњег (не)мира, као и (не)успостављене хармоничности и склада са својом природом и околином. Ово се огледа и у томе како изгледа животни простор у којем појединац обитава, као и у урбанизму и архитектури⁶⁶. Грађевине и насеља илуструју ментално и психичко стање људи који у њима обитавају. Резултати истраживања указују⁶⁷ да се код практичара јоге, продубљивањем свесности и свог унутрашњег света, развија тенденција примене хармоније и функционалности у погледу уређивања свог животног простора, као и одрицање од свих ствари које нису неопходне (*апариграха*).

Поред тога, истраживања⁶⁸ показују да редовита пракса јоге производи дубље добробити на људе него што је то непосредни утицај на здравље и физичко тело. Практика јоге трансформише доминантну *гуну* код практичара јоге повећавајући *сатвичку* компоненту, а смањујући *рађас* и *тамас*.

Закључак

Анализа преовлађујућег неолибералног концепта друштвеног и економског развоја показује да не доприноси побољшању живота појединаца, породица и заједница. Штавише, игнорише се сврха развоја - побољшање и унапређење квалитета живота свих људских бића, равномерно и у подједнакој мери, без дискриминације по било којој основи. Неолиберализам се базира на егоизму, похлепи, материјализму и профиту, и стога води ка дехуманизацији човека и његовог живљења. Оваква тенденција је допринела расту конзумеризма и томе да је искуство већине људи ограничено само на материјално. Такви људи интелект употребљавају само за гомилање хране и материјалних ствари, спавање и чулна уживања. У 'модерним' друштвима, а нарочито у урбанизованим срединама и пренасељеним мегалополисима, преовлађују *рађас* (агресија, претерана активност, журба) и *тамас* (интелектуална тромост, учмалост). У тим срединама чак је и јога постала *бизнис* и „индустрија”.

66 Митић, А. (2011) Животни простор као одраз сазревања практичара јоге, *Смисао*, 1 (1), Београд: Међународно друштво за научна интердисциплинарна истраживања у области јоге, стр. 310.

67 Исто, стр. 321.

68 Khemka, S. S., Ramarao, N. H. and Hankey, A. (2011) Effect of integral yoga on psychological and health variables and their correlations, *International Journal of Yoga*, 4 (2), pp. 93-99.

Последица оваквих тенденција је раст неравнотеже између степена техничког и технолошког развоја и материјалне цивилизације, с једне стране, и степена духовности и етичности индивидуе и друштва у целини, с друге стране. Тежња за стицањем што више новца и материјалних добара ствара дисхармонију света и узрок је политичких, економских, оружаних, класних и идеолошких конфликта. Није тешко предвидети да ће толерисање оваквих друштвених тенденција довести до још тежих и негативнијих последица по човека и друштво.

Оваква слика друштва је, заправо, одраз у огледалу човека који нема мир у себи и који не живи у складу са природом и својом суштином. То је човек у којем преовлађују его, агресивност, похлепа, себичност, грамзивост, немир и жудња (*рађас*), као и досада, тупост, учмалост, неосетљивост, лењост и конфузија (*тамас*).

И поред тога што је јога 'пут у унутрашњост', она може у значајној мери допринети стварању хуманијег друштва, с обзиром да стање друштва (мир и хармонија у друштву) зависи од стања човека (мира и хармоније у човеку). Док год човек живи и делује без свести о себи, односно механички, како је то формулисао Гурђијев⁶⁹, није могући напредак, јер је он могућ само као резултат свесних напора људи, а „резултат несвесних радњи милиона машина може да буде само деструкција”. Раст негативних појава у савременом друштву, као што су насиље, сиромаштво, загађивање животне околине, криминал, оружани конфликти и тероризам, потврђују да је Гурђијев у праву када каже да је ”еволуција човека еволуција његове свести”, те да се свест не може развијати несвесно⁷⁰. А човек се данас све мање бави собом.

Резултати наведених истраживања су показала да филозофија и пракса јоге могу допринети промени стања. Поред евидентних позитивних ефеката на физичко, ментално и психичко здравље, практиковањем јоге се код појединца смањују *рађас* и *тамас*, а повећавају *сатвичке* компоненте: мир, стабилност, хармонија и уравнотеженост. Практиковањем јоге се повећава и свесност о вишим циљевима и интересима у име хуманости и будућности. Развијањем ове јога интелигенције растварају се стари обрасци мишљења и развија хуманистички животни стил.

69 Успенски, П. Д. (2013) *У потрази за чудесним*, Београд: Мирдин, стр. 71.

70 Исто, стр. 78.

С обзиром да се под практиковањем јоге најчешће подразумева вежбање *асана*, ове позитивне промене се могу очекивати тек доследним практиковањем свих осам 'удова' јоге, полазећи од моралног кодекса садржаног у *јами*. Етички принципи су од кључне важности за стварање нове парадигме друштвеног и економског развоја. Развој заснован на ненасиљу и неповређивању (*ахимси*), истинољубљу (*самју*), непосезању за туђим добром (*астеји*), контроли властите чулности (*брахмаџхарији*) и одрицању од свега што није неопходно (*анариграхи*) има потенцијал да створи хумано друштво. У контексту примене филозофије и праксе јоге у развијању духовне економије, поједини аутори установљавају нову теорију хуманизма названу „фундаментални хуманизам”. Разрада ове теорије и могући методи њене примене отварају простор за нове идеје и истраживања.

ЛИТЕРАТУРА:

- Ајенгар, Б. К. С. (2015) *Светлост јоге*, Нови Сад: Комико: изворник: Iyengar, B. K. S. (2003) *Light on Yoga*, New Delhi: Harper Collins Publishers India.
- Антић, И. (2017) *Санкхја Карика и Санкхја Сутра – класични текстови*. https://www.ivantic.info/Моје_knjige/Sankhya_karika_i_Sutra.pdf.
- Баванани, А. Б. (2011) Разумевање науке јоге. [Understanding the Science of Joga], *Смисао*, 1 (1), Београд: Међународно друштво за научна интердисциплинарна истраживања у области јоге, стр. 345-355.
- Бхагавад-гита. (2002) прев. Турина, Д., Загреб: Оуроборос.
- Десикачар, Т. К. В. (2015) *Срце јоге*, прев. Бојић, Г. Београд: Бабун.
- Докмановић, М. (2002) *New World Order: Утицај глобализације на економска и социјална права жена*, Суботица: Женски центар за демократију и људска права.
- Докмановић, М. (2012) *Глобализација и развој заснован на људским правима из родне перспективе*, Нови Сад: Покрајински завод за равноправност полова.
- Докмановић, М. (2017) *Утицај неолиберализма на економска и социјална права*, Београд: Институт за друштвене науке и Чигоја штампа.
- Докмановић, М. Одговорност државе и пословног сектора за здравље и безбедност потрошача и заштиту животне средине, у: *Србија и реформисање института одговорности*, приредио Миленковић, М. (2017а), Београд: Институт друштвених наука. стр. 20-21.

Ђурић Кузмановић, Т. (2007) *Ка родном буцетирању: Водич*, Нови Сад: Женске студије и истраживања и Футура публикације.

Gramann, P. Пет стања ума из Патањђалијевих Јога Сутри и њихове савремене импликације. [Five States of Mind of Patanjali's Yoga Sutras and Their Contemporary Implications], зборник радова „Јога - светлост универзума“, *Међународна интердисциплинарна научна конференција „Јога у науци - будућност и перспективе“*, приредио Никић, П. (2010), Београд: Јога савез Србије, стр. 174-184.

Хата Јога Прадипика (1. издање) (2005), Београд: Бабун.

Ишваракршна (3. век н.е.) *Санкхја Карика*.

Капила (14. век п.н.е.) *Санкхја Сутра*.

Khemka, S. S., Ramarao, N. H. and Hankey, A. (2011) Effect of integral yoga on psychological and health variables and their correlations, *International Journal of Yoga*, 4 (2), pp. 93-99.

Кришнамурти, *До ногу учитеља – скрипта*, Београд: Јога савез Србије.

Lysebeth, A. V. (1977) *Учим јогу*, прев. Боначић, М., Загреб: Напријед.

Маленовић, Ј. (2016) Утицај друштвених мрежа и дигиталних медија на перцепцију јавности о јоги, *Смисао*, 6 (6), Београд: Међународно друштво за научна интердисциплинарна истраживања у области јоге, стр. 79-87.

Месарић, М. (2006) Дугорочна неодрживост тржишног фундаментализма и неолибералног капитализма, *Економски преглед*, 57 (9-10), стр. 603-630.

Митић, А. (2011) Животни простор као одраз сазревања практичара јоге, *Смисао*, 1 (1), Београд: Међународно друштво за научна интердисциплинарна истраживања у области јоге, стр. 310-313.

NDTV. *WHO Researching Yoga's Role for Healthier World*, June 20, 2015. <https://www.ndtv.com/world-news/who-researching-yogas-role-for-healthier-world-773482>, приступљено 11. 01. 2018.

Никић, П. Повезаност суштинских и јога компетенција, зборник радова „Јога – светлост универзума“, *Међународна интердисциплинарна научна конференција „Јога у науци – будућност и перспективе“*, приредио Никић, П. (2010), Београд: Јога савез Србије, стр. 27-37.

Никић, П. Уводно предавање: Јога - светлост микроуниверзума. зборник радова „Јога – светлост универзума“, *Међународна интердисциплинарна научна конференција „Јога у науци – будућност и перспективе“*, приредио Никић, П. (2010а), Београд: Јога савез Србије, стр. 7-12.

Никић, П. (2011) Концепт јога интелигенције, *Смисао*, 1 (1), Београд: Међународно друштво за научна интердисциплинарна истраживања у области јоге, стр. 36-54.

Никић, П. и Јањушевић, Б. (2011) Повезаност практиковања јоге, вредносних оријентација и животних стилова, *Смисао*, 1 (1), Београд: Међународно друштво за научна интердисциплинарна истраживања у области јоге, стр. 318-321.

Никић, П. (2016) *Јога чакре – скрипта*, Београд: Јога савез Србије.

Пајин, Д. (2011) Јога – психа и тело, *Смисао*, 1 (1), Београд: Међународно друштво за научна интердисциплинарна истраживања у области јоге, стр. 194-207.

Пајин, Д. (2012) *Филозофија јоге – скрипта*, Београд: Јога савез Србије.

Пајин, Д. (2013) Јога – виђење Карла Густава Јунга. *Смисао*, 3 (3), Београд: Међународно друштво за научна интердисциплинарна истраживања у области јоге, стр. 101-123.

Пајин, Д. (2016) *Јога у Бхагавад-Гити и Јога-Васишти. Филозофија јоге – санскрја. Патањђалијева јога – презентација*, Београд: Јога савез Србије.

Патањђали (1977) *Изреке о јоги*, прев. Зец, З., Београд: БИГЗ.

Пуљо, Ј. (1976) *Јога*, Београд: Књижевна заједница „Петар Кочић”.

Рагуванши, А. (2011) Историја препорода јоге у 20. веку и установљивање јоге као науке у 21. веку. [History of the revival of yoga in the 20th century and establishing of yoga as a science in the 21st century], *Смисао*, 1 (1), Београд: Међународно друштво за научна интердисциплинарна истраживања у области јоге, стр. 217-238.

Радун, В. (2011) Актуелност јоге у светлу преиспитивања либералног модела глобалног пословања и стварања нове глобалне економске и друштвене парадигме, *Смисао*, 1(1), Београд: Међународно друштво за научна интердисциплинарна истраживања у области јоге, стр. 241-268.

Радун, В. (2011а) Манифест фундаменталног хуманизма, *Поља* бр. 468, стр. 133-135. <http://polja.eunet.rs/polja468/468-11.pdf>.

Ристић, А. (2011) Утицај јоге на развој културе, *Смисао*, 1(1), Београд: Међународно друштво за научна интердисциплинарна истраживања у области јоге, стр. 299-309.

Сигал, М. (2011) Јога у служби здравља, *Смисао*, 1 (1), Београд: Међународно друштво за научна интердисциплинарна истраживања у области јоге, стр. 328-333.

Stone, M. (2009) *Yoga for the World Out of Balance*, Boston: Shambhala Publications.

Теодорски, М. (2015) Мрачни амбис слободе: јога у делима Рудолфа Штајнера, *Смисао*, 5(5), Београд: Међународно друштво за научна интердисциплинарна истраживања у области јоге, стр. 116-133.

United Nations, *International Yoga Day*, Resolution Adopted by the General Assembly on 11 December 2014, sixty-ninth session, A/RES/69/131.

United Nations. *On International Yoga Day, Ban spotlights importance of healthy living in realizing Global Goals*. June 21, 2016, <http://www>.

un.org/sustainabledevelopment/blog/2016/06/on-international-yoga-day-ban-spotlights-importance-of-healthy-living-in-realizing-global-goals/, приступљено 11. 01. 2018.

Успенски, П. Д. (2013) *У потрази за чудесним*, Београд: Мирдин.

Vivekananda (1893) *Swami Vivekananda's Speech at World Parliament of Religion*, Chicago. <http://www.viveksamity.org/user/doc/CHICAGO-SPEECH.pdf>, приступљено 26.08.2017.

Vivekananda (1920), *Raja Yoga*. New York: Bretano's.

Mirjana Dokmanović

Institute of Social Sciences, Centre for Legal Research, Belgrade

POTENTIALS OF THE PHILOSOPHY OF YOGA IN DEVELOPING FUNDAMENTAL HUMANISM

Abstract

The subject of this paper is to analyse the potential of the ethical norms of the philosophy of yoga in the context of humanization of social and economic development. There is an evident need to change the dominant neoliberal concept of development. Neoliberalism, based on materialism, unregulated global market, trade liberalisation, profit-at-any-cost and the and shrinking of the social role of State, has caused numerous negative trends such as the growing gap between the rich and the poor, increasing unemployment, violence and armed conflicts as well as exhaustion of natural resources and environmental pollution. The greed for money, power and material goods has become the basic momentum of economic growth in the neoliberal market economy. Modern development is focused exclusively on the financial sphere, and the dominant philosophy is the fostering of economic, industrial and technological growth. Through the prism of the philosophy of yoga, the negative consequences of neoliberalism can be explained as separating a human being from his nature and essence. Although yoga is a journey into the interior, it could contribute to the creation of a more humane society, given that its practices increase satvic components: peace, stability, harmony and balance. Respect for ethical standards is essential for the creation of a new paradigm of social and economic development that will be just and in the best interest of the whole society. The moral code contained in the first of the eight limbs of yoga – *yama*, has such a potential. Development based on respect for ethics of yoga would mean development based on the principles of non-violence (*ahimsa*), veracity (*satya*), not taking advantage of someone else's goodness (*asteya*), control of own sensuality (*brahmacharya*) and renunciation of anything that is non-essential (*aparigraha*). The paper concludes that the philosophy and practice of yoga can be used in developing fundamental humanism.

Key words: *philosophy of yoga, neoliberalism, contemporary capitalism, economic and social development, ethical code of yoga*